

dell i Vilaformosa i seguit de Relat («Rio lato»), Gurb i Manlleu. En cinc docs. que deuen ser tots de c. 1064: «castrum de Balçaren et ipsum de Galiano» (Li. Fe. Mai. I, pp. 185, 187 i 189); «Gaiano» (ib., § 178); «castrum de Gallano» (bis) (p. 190).¹ En el S. XII, en les llistes de parròquies de Vic, p. p. Pladevall: Gayano, -iano, -iono (n.º 267); 1254: «parr. de Sta. Ma. de Gaylà» (SerraV. III, 113); 1262 (CCandi, Mi. Hi. Cat. II, 332); 1331: «S. Me. de Gayano» (Misc. Griera I, 379); 1359: Gayà (CoDoACA XII, 62).

B2) Segons la nostra enq. de 1955 Vilagaià és un mas del te. de Gaià. El Nom. del C.E.C. el dona com un veïnat agregat situat al SO. del poble de Gaià. I en el cens de 1359: «lo Mas de Vila Gayà, del castell de Gayà» (CoDoACA XII, 69). La forma més simple i verssemblant d'explicar la combinació de B1 amb B2) és admetre que aquell vingui de CASTRUM GALLIANI i aquest de VILLA GALLIANI 'mas de Gallianus', tots dos en genitiu del NP.

C) Una localitat que havia de ser prop, i a l'Oest, de Terrassa, cap a Ullastrell. 1038: «locum voc. Gallano (MiretS., BABL VII, 492); 1048: «Galiano» (ibid. VII, 498); 1064: «in te. Terracia, in collem Boniastri, mer. parr. de Oleastrello, occ. Villa de Cavalls, sept. villa de Gaiano» (id. id. VII, 503); 1094: Gallan (Mas, N. H. Bna. x, 264); 1112: Gaian (id. id., 265).

La memòria que avui en queda és només la Riera de Gaià, afl. esq. del Llobregat, que provinent d'Ullastrell desemboca poc més amunt de Martorell. I és amb aquest caràcter que el trobem en un doc. de 1039, com afro. O. d'un lloc de l'antic terme de Terrassa: «in rio de Gallano et in Cararego» (BABL VII, 493).

D) Veïnat agr. a Llagostera (a La Selva). Oït gajà a Llagostera, Casac. 1920, i consta així ja en el nomenclàtor d'Alsius, en llista dels veïnats d'aquesta vila: «--- Creu de Serra, Fonoleres o Pocafarina, Ganix, Gayà, Vilar, Llobatera ---». En una enq. de 1988, en prengueren part antics oficials i pràctics del terme, el més entès me'ls enumerava: Mata, Pocafarina, Bruguera alta (el de més cap a Romanya), Bruguera Baixa, gajà, el Vilar, Penedes ---». M'asseguraren que aquest i els altres figuraven en les llistes velles de l'ajuntament i prometeren donar-me precisions dels diversos noms, que no he rebut més que de Gànitx i algun altre. No tenint-ne documentació antiga, no és segur, ni tampoc inversemblant, que D) sigui posttopònim d'un dels tres, especialment B) i A), llocs ben poblats en tot temps, de gent que hi podien portar el nom.

ETIM. Tant M-Lübke (BDC XI, 29), com Aebischer (Top., 215-17) afirmaren que aquests noms venien d'un derivat en -ANUM d'un NP romà, i el mateix dic jo del B) i D) en E.T.C. (I, 235, 153 i 236.18). Segons Meyer-Lübke el NP seria GAIUS i segons Aebischer GALLIUS; inútil donar-ne proves en llatí, car tots dos hi són arrelats i freqüents. Però en realitat la fonètica històrica dialectal imposa una distinció que ignoren tots dos. Els noms B) i C) (i D), es troben en la zona on l'antic fonema -yl- ha donat dialectalment -i-

ja d'antic, amb oscil·lacions gràfiques (veg. el mapa publicat en EntreDL I, 108); però el nom del riu és ja ben enfora d'aquesta àrea (prop de 40 k.), que no ha oscil·lat gens o quasi gens en el temps. En canvi entra ja dins la zona d'antic substrat mossàrab: llenguatge en el qual la -i- intervocàlica llatina restava com -y-.

Si repassem les mencions antigues veiem que ens confirmen clarament aquesta distinció. En B) i C) hi ha grafies antigues que suposen yl o l-, i més tard la pron. dialectal -y-; en canvi en A) tenim més de 40 cites medievals amb -i- o -y-, sense altra excepció (Gallano, Gala) que en els docs. de 1011, 1023 i 1069, copiats per escribes de St. Cugat o barcelonesos, que hi posen -ll- ultracorrecta, a causa de la pron. dialectal -yl- > -y- de llur comarca (la grafia en lletres àrabiques és sempre només aproximada, i un foraster és natural que es deixés guiar per la pron. l del català comú).

La conclusió fonètica de tot això és que els noms B), C) i D) vénen de GALLIUS mentre que A) prové de GAIUS.

Quant al nom del riu queda, però, la qüestió plantejada per Montoliu (BDC x, 1, 3, 11, 30), i descabdel·lada per Aebischer i per mi mateix (E.T.C. I, 37 i II, 83), de si pot venir d'un nom de poblat (derivat llavors en -ANUM del NP romà) o si, al contrari, és un dels casos de noms de rius cat. mitjans o petits, anomenats amb un NP (Valira, Ricardell, Freser, Fluvià) que poden després donar el nom a una localitat veïna. Això últim no veu Aebischer que també es dona en cat. (recordem el cas de Tordera), però ells i sobretot Aebischer tingueren el mèrit de mostrar com és d'abundant el cas contrari a Catalunya; i jo ho vaig ampliar amb altres. En el cas del riu veí, el Francolí, hem pogut demostrar, amb molts testimonis clars, que hi havia hagut primer un territori anomenat Francolí. Ací no és tan clar, i no obstant, Aebischer s'inclina més cap això que al supòsit contrari.

Mn. J. Segura, que com arxiver de Sta. Coloma, a les fonts del riu, i molt familiar amb la documentació dels pobles riu avall, estava molt informat sobre la qüestió (podia conèixer encara altres docs. no accessibles ja), assegura en un dels seus nombrosos assaigs toponomàstics (en La Veu del Monts. 1893, 271), que els més antics docs. de Santes Creus parlen d'un poble d'aquest nom entre Stes. Creus i Selma, del qual haurà pres nom el riu. En rigor, encara que amb proves menys rotundes i més escasses que en el Francolí, podem donar-ho com cert. Sobretot té una gran autoritat en aquesta qüestió, per tractar-se d'una butlla segons la cancelleria papal, la menció de 1154, en què Gaiano apareix com a nom de parròquia, amb les dues esglésies de «Stus. Petrus» i «Santa Creu» (en genitiu Sanctae Crucis); tot repetit i confirmat pel doc. de 1253 i 1359. I en la de 980, que pot valer com la dada més antiga; aquí només hi ha encara una església: la de St. Pere (Beati Petri de Gaiano). I sembla que el 1359 continua havent-hi la tradició de tota una zona al volt d'aquest lloc a la qual se li dona el nom plural Gayans com a nom collectiu.²